

گروه حسابداری

پایان نامه ی تحصیلی برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد

موضوع:

اقلام تعهدی اختیاری و محافظه کاری حسابداری شرطی

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر خدادادی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر دستگیر

نگارش

کوثر طاهری راد

بهمن ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

((.... وقل رب الرحهما كما ربياني صغيرا))

((.... و بگو پروردگارا ، چنانکه پدر و مادر مرا از کودکی به مهربانی

پروردند، تو در حق آنان رحمت و مهربانی فرما))

"سوره اسراء، آیه ۲۴"

تقدیم به

پدرم به ریاس سال ها تلاش

و

به مادرم به ریاس گذشت و ایثارش

و با سپاس

از خداوندگار کارساز بنده نواز، که توفیق نهان و پیدایش یاری کرد این کار به

سرانجام برسد .

و

از استادان خوبم

جناب آقای دکتر ولی خدادادی

جناب آقای دکتر محسن دستگیر

نام خانوادگی : طاهری راد نام : کوثر
عنوان پایان نامه: اقلام تعهدی اختیاری و محافظه کاری حسابداری شرطی
استاد راهنما: دکتر ولی خدادادی
درجه ی تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته : حسابداری
محل تحصیل (دانشگاه): شهید چمران اهواز دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۹/۱۱/۰۶ تعداد صفحات: ۱۷۵
واژه های کلیدی: محافظه کاری حسابداری شرطی ، محافظه کاری حسابداری غیر شرطی ، اقلام تعهدی اختیاری ، اقلام تعهدی غیر اختیاری
چکیده این تحقیق به بررسی اثر اختیارات مدیریت بر اقلام تعهدی ، در یک محافظه کاری حسابداری شرطی می پردازد . تحقیقات گذشته ، نشان داده است که محافظه کاری حسابداری شرطی موجود در سود ، عمدتا ناشی از بخش تعهدی سود می باشد . در اینجا که اقلام تعهدی به دو بخش اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی غیراختیاری تفکیک می شوند ، داده های مالی ۱۱۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای سال های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۷ جمع آوری و فرضیات تحقیق با استفاده از تحلیل ضرائب همبستگی و مدل سازی رگرسیونی آزمون شده است . در نهایت ، یافته های تحقیق نشان می دهد که محافظه کاری حسابداری شرطی که در رابطه با اقلام تعهدی مطرح می شود ، عمدتا واکنشی به بخش اختیاری اقلام تعهدی اختیاری است .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول : کلیات تحقیق
۲	۱-۱-مقدمه
۲	۱-۲-بیان مسئله
۳	۱-۳-ضرورت و اولویت تحقیق
۴	۱-۴-اهداف تحقیق
۵	۱-۵-فرضیه های تحقیق
۵	۱-۵-۱-فرضیه ی اول
۵	۱-۵-۲-فرضیه ی دوم
۵	۱-۵-۳-فرضیه ی سوم
۶	۱-۶-تعریف مفاهیم مدل ها و متغیرهای تحقیق
۱۲	۱-۷-روش تحقیق
۱۲	۱-۷-۱-نوع روش مطالعه
۱۲	۱-۷-۲-جامعه و نمونه ی آماری
۱۲	۱-۷-۳-جمعیت نمونه و روش های نمونه گیری
۱۳	۱-۷-۴-روش جمع آوری داده ها
۱۳	۱-۷-۵-روش تجزیه و تحلیل داده ها

صفحه	عنوان
۱۴	۶-۷-۱- قلمرو مکانی و زمانی تحقیق
۱۵	۸-۱- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق
۱۵	۹-۱- سازمان هایی که در انجام تحقیق همکاری نموده اند
۱۶	۱۰-۱- چارچوب کلی تحقیق

فصل دوم: ادبیات و پیشینه ی تحقیق

۱۸	۱-۲- مقدمه
۱۹	۲-۲- سود و محتوای اطلاعاتی آن
۲۰	۳-۲- حسابداری تعهدی
۲۲	۴-۲- نارسایی های حسابداری تعهدی
۲۴	۵-۲- مدیریت سود
۲۶	۶-۲- ابزارهای مدیریت سود
۲۷	۷-۲- مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی
۳۰	۸-۲- کشف مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی اختیاری
۳۳	۹-۲- مدیریت سود و وجوه نقد حاصل از عملیات
۳۴	۱۰-۲- ارتباط اقلام تعهدی با پایداری سود
۳۵	۱۱-۲- عدم تقارن اطلاعاتی

صفحه	عنوان
۳۹	۲-۱۲-ارتباط بین ترکیب سهامداران با عدم تقارن اطلاعات
۴۰	۲-۱۳-پیدایش و تولد محافظه کاری
۴۴	۲-۱۴-تعریف محافظه کاری
۴۷	۲-۱۵-رابطه ی بین محافظه کاری و حسابداری تعهدی
۴۹	۲-۱۶-رابطه ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در گزارشگری مالی
۵۳	۲-۱۷-دلایل پیدایش محافظه کاری
۵۳	۲-۱۷-۱-تبیین قراردادی
۵۴	۲-۱۷-۲-تبیین دعاوی حقوقی
۵۴	۲-۱۷-۳-تبیین مالیاتی
۵۵	۲-۱۷-۴-تبیین قانون گذاری
۵۶	۲-۱۸-معیارهای ارزیابی محافظه کاری
۶۰	۲-۱۹-انواع محافظه کاری
۶۲	۲-۲۰-محافظه کاری حسابداری شرطی و اثربخشی سرمایه گذاری
۶۴	۲-۲۱-محافظه کاری حسابداری شرطی و کارایی در قراردادها
۶۶	۲-۲۲-محافظه کاری خسابداری و پایداری سود
۶۷	۲-۲۳-برخی انتقادهای وارده بر محافظه کاری
۶۹	۲-۲۴-دفاع از محافظه کاری

صفحه	عنوان
۷۱	۲-۲۵-پیشینه ی پژوهش
۷۱	۲-۲۵-۱-تحقیق های انجام شده ی خارجی
۷۹	۲-۲۵-۲-تحقیق های انجام شده ی داخلی
۸۱	۲-۲۶-خلاصه ی فصل

فصل سوم:روش اجرای تحقیق

۸۳	۳-۱-مقدمه
۸۳	۳-۲-فرضیه های تحقیق
۸۶	۳-۲-۱-فرضیه ی اول
۸۶	۳-۲-۲-فرضیه ی دوم
۸۷	۳-۲-۳-فرضیه ی سوم
۸۷	۳-۳-جامعه ونمونه ی آماری
۸۸	۳-۴-قلمروپژوهش
۸۸	۳-۴-۱-قلمرومکانی
۸۹	۳-۴-۲-قلمرو زمانی تحقیق
۸۹	۳-۵-طرح پژوهش
۹۱	۳-۶-نوع تحقیق

صفحه	عنوان
۹۳	۳-۷- بررسی متغیرها و مدل های تحقیق
۹۴	۳-۷-۱- متغیرهای وابسته
۹۴	۳-۷-۱-۱- مجموع اقلام تعهدی
۹۵	۳-۷-۱-۲- اقلام تعهدی اختیاری
۹۶	۳-۷-۱-۳- اقلام تعهدی غیراختیاری
۹۷	۳-۷-۱-۴- محافظه کاری حسابداری غیرشرطی
۹۸	۳-۷-۱-۵- محافظه کاری حسابداری شرطی
۱۰۰	۳-۷-۲- متغیرهای مستقل
۱۰۰	۳-۸- چگونگی انجام تحقیق
۱۰۲	۳-۹- ابزاراندازه گیری ومحاسبه ی متغیرها
۱۰۳	۳-۹-۱- تحلیل رگرسیون در مقایسه با تحلیل همبستگی
۱۰۴	۳-۱۰- خلاصه ی فصل

فصل چهارم: یافته های تحقیق

۱۰۶	۴-۱- مقدمه
۱۰۶	۴-۲- آزمون فرضیه های تحقیق
۱۰۶	۴-۲-۱- آماده سازی داده ها

صفحه	عنوان
۱۰۷	۴-۲-۲-آمار توصیفی
۱۱۰	۴-۲-۳-نتایج ضریب همبستگی
۱۱۳	۴-۲-۴-محاسبه ی ارقام تعهدی اختیاری
۱۱۵	۴-۳-نتایج آزمون فرضیه های تحقیق
۱۱۵	۴-۳-۱-نتایج آزمون فرضیه ی اول
۱۲۰	۴-۳-۲-نتایج آزمون فرضیه ی دوم
۱۲۳	۴-۳-۳-نتایج آزمون فرضیه ی سوم
۱۲۵	۴-۴-خلاصه ی فصل

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۲۷	۵-۱-مقدمه
۱۲۸	۵-۲-نتایج آزمون فرضیه های تحقیق
۱۲۸	۵-۲-۱-نتایج آزمون فرضیه ی اول
۱۲۹	۵-۲-۲-نتایج آزمون فرضیه ی دوم
۱۳۰	۵-۲-۳-نتایج؟ آزمون فرضیه ی سوم
۱۳۰	۵-۳-محدودیت های تحقیق
۱۳۱	۵-۴-پیشنهادهایی برای استفاده کنندگان نتایج تحقیق

صفحه	عنوان
۱۳۲	۵-۵-پیشنهادهایی برای انجام تحقیقات در آینده
۱۳۳	۵-۶-خلاصه ی فصل

منابع

۱۳۵	منابع فارسی
۱۳۸	منابع لاتین

پیوست

۱۴۷	پیوست
-----	-------

۱-۱- مقدمه

ایجاد و توسعه ی روز افزون موسسه های بزرگ تولیدی و بازرگانی از خصوصیات بارز عصر ما است. رشد بازارهای سرمایه و جذب سرمایه های کوچک و بزرگ در یک واحد اقتصادی برای دست یافتن به مزیت هایی چون صرفه جویی به مقیاس، تنوع بخشیدن به سرمایه گذاری ها و تعدیل ریسک سبد سهام موجب شکل گیری شرکت های سهامی شد. شرکت هایی که در ساختار مالکیتی آنها مدیر الزاما مالک نبود. این امر موجب مطرح شدن مسائلی چون تضاد منافع میان مدیریت و مالکان و نیز بحث هزینه های نمایندگی شد.

با این حال هدف اصلی گزارشگری مالی، کمک به استفاده کنندگان از گزارش های مالی شرکت ها در ارتباط با تصمیم گیری های اقتصادی است. در این راستا به هر میزان که اطلاعات حسابداری با کیفیت بالاتری تهیه شده باشند، تصمیم های اقتصادی به شکل بهینه تری اتخاذ خواهند شد.

۱-۲- بیان مسئله

از جمله صورت های مالی که اساس تصمیم گیری های فراوانی قرار می گیرد و از آن به عنوان یک مبنای ارزیابی عملکرد واحد تجاری استفاده می شود، صورت سود و زیان است. از آنجایی که سود حسابداری بر مبنای تعهدی شناسایی می شود، معمولا استفاده از مبنای تعهدی موجب متفاوت شدن میزان سود عملیاتی خالص گزارش شده با خالص جریان های نقدی ناشی از عملیات و گزارش یک سری اقلام تعهدی در صورت های مالی می گردد. بخش تعهدی سود به مراتب از اهمیت بیشتری برای ارزیابی عملکرد شرکت برخوردار است. کیفیت اقلام تعهدی از نظر سرمایه گذاران به معنای نزدیکی سود حسابداری به سود نقدی می باشد. بنابراین کیفیت ضعیف اقلام

تعهدی موجب مبهم بودن اطلاعات مالی می شود که این امر می تواند افزایش در ریسک سرمایه گذاری را به همراه آورد .

۳-۱- ضرورت و اولویت تحقیق

یکی از بارزترین ویژگی های شرکت های سهامی ، تفکیک مالکیت از مدیریت است . از آنجایی که استفاده کنندگان از صورت های مالی تنها در جریان اطلاعاتی قرار خواهند گرفت که مدیریت در اختیار آنان می گذارد، همواره این احتمال وجود دارد که بخشی از اطلاعات تنها درانحصار مدیریت قرار بگیرد. این امر موجب بروز پدیده ای بنام عدم تقارن اطلاعات در میان مدیریت و افراد خارج از سازمان خواهد شد. از دیگر سو در شرکت هایی که مالکیت از مدیریت تفکیک شده ، همواره مسئله ی تضاد منافع مطرح بوده است . در این رابطه می توان وضعیتی را به تصویر کشید که بازده مدیریت بر اساس میزان سود گزارش شده ی شرکت محاسبه می شود . بنابراین مدیریت سعی خواهد نمود هرگونه اطلاعات دارای بار منفی را از گزارشگری مالی حذف نماید.

تحقیق های انجام گرفته در زمینه ی مدیریت سود طی ۲۰ سال گذشته نشان داد که این بخش تعهدی سود است که در معرض هموارسازی سود قرار می گیرد ، زیرا قابلیت تحریف و اعمال قضاوت های مدیریت در مورد بخش نقدی سود بسیار کمتر از بخش تعهدی آن است .

کاپلاند^۱ در سال ۱۹۶۸ ، توانایی نسبی در کاهش و یا افزایش سود گزارش شده توسط مدیران را به عنوان دستکاری در حسابها معرفی می کند . اما به واقع اهمیت دستکاری در حساب ها ، بیش تر از آن چیزی است که کاپلاند به آن اشاره کرده بود . از دیگر سو ، انگیزه ی حساب سازی از جمله مواردی است که نیازمند توجه و تحقیق بیشتری است . حسابداری تعهدی ، حق انتخاب قابل توجهی به مدیران در تعیین سود طی دوره های زمانی متفاوت اعطا می کند

1-Copeland, 1968

در واقع تحت این نوع از سیستم حسابداری ، مدیران کنترل چشمگیری بر زمان تشخیص برخی اقلام هزینه ای از جمله هزینه های تبلیغات و مخارج تحقیق و توسعه دارند . همچنین مدیران در سیستم حسابداری تعهدی با گزینه های متفاوتی در مورد زمان شناسایی درآمد ها نیز روبه رو هستند ، از جمله تشخیص سریع تر درآمد از طریق فروش های نسبه . به نظر می رسد ، انگیزه ی اصلی مدیران برای هموارسازی سود ، مدیریت تصورات سرمایه گذاران و بستنکاران در مورد واحد تجاری است .

در واکنش به دو بحث عدم تقارن اطلاعات و تضاد منافع ، مفهوم محافظه کاری در حسابداری مطرح می شود . در واقع محافظه کاری با محدود نمودن اختیارات مدیریت و احتمال دستکاری حساب ها و سایر منابع اطلاعاتی ، می تواند تا میزان زیادی اثرات نامطلوب ناشی از عدم تقارن اطلاعاتی موجود میان مدیران و مالکان را بهبود بخشد.

۴-۱-اهداف تحقیق

هدف از این تحقیق بررسی اثر اختیارات مدیریت بر اقلام تعهدی در یک محافظه کاری حسابداری شرطی است. در این تحقیق اقلام تعهدی به دو بخش اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی غیر اختیاری تفکیک می شوند. در ادامه عنوان خواهد شد که محافظه کاری حسابداری شرطی که در رابطه با اقلام تعهدی مطرح می شود، عمدتاً واکنشی به اقلام تعدی اختیاری است. زیرا اقلام تعهدی غیر اختیاری معمولاً ثابت اند و از آنها نمی توان برای هموارسازی سود بهره برد ، در مقابل به هر میزان که نسبت اقلام تعهدی اختیاری بیشتر باشد، احتمال مدیریت سود نیز بیشتر خواهد شد.

۵-۱- فرضیه های تحقیق

تئوری های حسابداری به صورت مستقیم قابل اثبات نیستند ، بنابراین یک محقق باید فرضیه هایی را از درون تئوری استخراج نماید و بر اساس تائید یا عدم تائید فرضیه ، به سازگاری تئوری با محیط مورد بررسی بپردازد . بنابراین آزمون فرضیه ها روشی برای تائید یا عدم تائید یک تئوری تلقی خواهد شد (بلکوئی ، ۲۰۰۵) ^۲ .

تحقیق حاضر به دنبال بررسی اثر محافظه کاری حسابداری شرطی بر اقلام تعهدی اختیاری است . پس برای رسیدن به این هدف ، ۳ فرضیه در نظر گرفته می شود .

۱-۵-۱- فرضیه ی اول

بین اقلام تعهدی اختیاری و محافظه کاری حسابداری شرطی یک رابطه ی معنادار و مثبت وجود دارد .

۲-۵-۱- فرضیه ی دوم

بین محافظه کاری حسابداری شرطی و محافظه کاری حسابداری غیر شرطی یک رابطه ی منفی وجود دارد .

۳-۵-۱- فرضیه ی سوم

میان درجه ی اهرم مالی در یک شرکت و میزان محافظه کاری حسابداری شرطی ، یک رابطه ی مثبت وجود دارد .

۶-۱- تعریف مفاهیم، مدل‌ها و متغیرهای عملیاتی تحقیق

باسو در سال ۱۹۹۷ عنوان می‌نماید که محافظه کاری اغلب منجر به شناسایی سریعتر کاهش در سود در قیاس با افزایش در سود، یا بکارگیری درجه‌ی بالاتر قابلیت اتکا برای شناسایی افزایش در سود نسبت به کاهش در سود می‌شود. در یک تقسیم بندی محافظه کاری حسابداری به ۲ نوع شرطی و غیر شرطی آن تفکیک می‌شود، که برای محاسبه‌ی هر کدام از این دو نوع محافظه کاری مبانی و روش‌های گوناگونی وجود دارد.

عدم تقارن زمانی سود به عنوان معیاری برای سنجش محافظه کاری در گزارشگری مالی مورد بررسی قرار گرفته است. مبانی این معیار بر پایه‌ی یک دیدگاه سود و زیانی بود و چارچوب آن بر شالوده‌ی تعریفی از محافظه کاری استوار گردید که امروزه در دنیا مطرح می‌باشد. بر این اساس برای محاسبه‌ی مجموع سطح محافظه کاری شرطی موجود در سود می‌توان از مدل زیر استفاده نمود:

مدل ۱-۱

$$C_t^E = C_t^{CF} + C_t^{ACC}$$

برای محاسبه‌ی سطح محافظه کاری حسابداری شرطی به کار رفته در سود، در جریان‌های نقدی ناشی از عملیات و در ارقام تعهدی که باید به تفکیک اختیاری و غیر اختیاری بودن آن پرداخت می‌توان از مدل زیر استفاده نمود که در این مدل به جای X باید متغیرهای E، CF، ACC، DA[MJ]، DA[MJNC]، NDA[MJ]، NDA[MJNC] قرار بگیرند.

مدل ۱-۲

$$X_{it}/P_{it-1} = a_{0t} + a_{1t} D_{it} + b_t R_{it} + c_t (R_{it} \times D_{it}) + \varepsilon_{it}$$

دیچو (۱۹۹۴)^۳ بیان می نماید که شناسایی سریعتر وبه هنگام تر رویدادهای کاهنده ی سود و در مقابل عدم شناخت رویدادهای افزایشده ی سود ، می تواند منجر به شناسایی بخشی از هزینه های دوره های آتی در دوره ی جاری گردد. این امر به نوبه ی خود می تواند از پایداری سود بکاهد.

مدلی که باسو برای محاسبه ی سطح محافظه کاری شرطی طی یک مقطع زمانی کوتاه مدت استفاده نمود به شرح زیر است :

مدل ۱-۳

$$E_{it}/P_{it-1} = a_{0t} + a_{1t} D_{it} + b_t R_{it} + c_t (R_{it} \times D_{it}) + \varepsilon_{it}$$

مدل باسو ، بعدها توسط محققانی چون روچودهایری و واتس در سال ۲۰۰۵ تعدیل می شود. آنها این مدل را برای تغییرات سود در یک سری زمانی طولانی تر برآورد نمودند. همین امر سبب شد که نتایج حاصل از تخمین این مدل قابل اتکاتر گردد. مدل تعدیل شده ی باسو در زیر آورده شده است :

مدل ۱-۴

$$\Delta E_{it+1}/P_{it} = a_{0t} + a_{1t} D_{it}^{\Delta E} + b_t \Delta E_{it}/P_{it-1} + c_t (D_{it}^{\Delta E} \times \Delta E_{it}/P_{it-1}) + \varepsilon_{it}$$

همچنین در این تحقیق برای محاسبه ی سطح محافظه کاری حسابداری غیر شرطی نسبت زیر بکار گرفته شد .

MTB=ارزش دفتری سهام عادی درابتدای سال مال / ارزش بازار سهام عادی شرکت در ابتدای سال مالی

برای محاسبه مجموع اقلام تعهدی نیز در این تحقیق از مدل زیر بهره گرفته شد.

مدل ۱-۵

$$ACC = DA + NDA$$

در این تحقیق برای محاسبه ی اقلام تعهدی اختیاری از دو مدل استفاده شد. اولین مدل ، محاسبه ی اقلام تعهدی اختیاری بر اساس مدل تعدیل شده ی جونز بود که در آن تغییرات در حساب های دریافتنی تعدیل می شود، هدف از این کار کنترل و بررسی دستکاری درآمد از طریق فروش های اعتباری ، می باشد.

مدل ۱-۶

$$ACC_{it}/A_{it-1} = a_{0t} 1/A_{it-1} + a_{1t} \Delta REV_{it}/A_{it-1} + a_{2t} PPE_{it}/A_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

که بر اساس آن ، اقلام تعهدی اختیاری از مدل زیر قابل محاسبه است .

مدل ۱-۷

$$DA_{[MJ]it} = ACC_{it} - [a_{0t} + a_{1t} (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + a_{2t} PPE_{it}]$$

و برای محاسبه ی ارقام تعهدی غیر اختیاری براساس مدل تعدیل شده ی جونز ، ارقام تعهدی اختیاری که بر اساس همین مدل محاسبه شده بود از مجموع ارقام تعهدی کسر شد .

$$NDA[MJ] = ACC - DA[MJ]$$

دومین مدل استفاده شده در این تحقیق، مدل جونز تعدیل شده به همراه جریان های نقدی غیر خطی بود. از آنجا که ارقام تعهدی از طریق شناسایی سریعتر زیان نسبت به سود موجب ایجاد عدم تقارن در وجوه نقد می شوند ، برای کنترل و بررسی رابطه ی غیر خطی ارقام تعهدی با جریان وجه نقد مدل زیر برای محاسبه ی ارقام تعهدی بکار گرفته شد .

مدل ۱-۸

$$ACC_{it} / A_{it-1} = \alpha_{0t} 1/A_{it-1} + \alpha_{1t} \Delta REV_{it} / A_{it-1} + \alpha_{2t} PPE_{it} / A_{it-1} + \gamma_{0t} CF_{it-1} / A_{it-1} + \gamma_{1t} CF_{it} / A_{it-1} + \gamma_{2t} CF_{it+1} / A_{it-1} + \gamma_{3t} DCF_{it} / A_{it-1} + \gamma_{4t} DCF \times CF_{it} / A_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

براین اساس ، ارقام تعهدی اختیاری از مدل زیر قابل محاسبه می گردد .

مدل ۱-۹

$$DA[MJNC]_{it} = ACC_{it} - [a_{0t} + a_{1t} (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + a_{2t} PPE_{it} + r_{0t} CF_{it-1} + r_{1t} CF_{it} + r_{2t} CF_{it+1} + r_{3t} DCF_{it} + r_{4t} DCF \times CF_{it}]$$

و برای محاسبه ی بخش غیراختیاری ارقام تعهدی بر اساس مدل تعدیل شده ی جونز به همراه جریان های نقدی غیر خطی ، ارقام تعهدی اختیاری محاسبه شده بر اساس این مدل ، از مجموع ارقام تعهدی کسر شد .